

ОБҐРУНТУВАННЯ НАПРЯМІВ РОЗВИТКУ ІНОЗЕМНИХ БАНКІВ У КОНТЕКСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕФЕКТИВНОГО ФУНКЦІОНУВАННЯ БАНКІВСЬКОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ

Кочетков Володимир Миколайович, докт. екон. наук, професор
Європейський університет, б-р академіка Вернадського, 16В,
м. Київ, Україна

Рихлюк Микола Миколайович, студент
Національний технічний університет України «Київський
політехнічний інститут», пр-т Перемоги, 37, м. Київ, Україна

У статті аналізуються проблеми функціонування іноземних банків в Україні, окреслюються шляхи підвищення ефективності їх діяльності на сучасному етапі. Запропоновано заходи, що сприятимуть виходу української банківської системи із кризи.

Ключові слова: іноземний банківський капітал, ефективність, регулювання, конкурентна держава.

Постановка проблеми. В умовах глобалізованого світового економічного простору питання входження іноземного капіталу на національні ринки має розглядатись не з погляду «доцільності» цього явища, а в площині підвищення ефективності його присутності для розвитку вітчизняної економіки та сприяння фінансовій стабільності. Проте функціонування іноземних банків на національному ринку дотепер неоднозначно сприймається як науковцями, так і практиками. Одні наполягають на регулюванні процесу та застосуванні різних обмежень, інші – на забезпеченні лібералізаційних умов для їх входження. Громадськість, науковців і практиків також почала турбувати втеча іноземного капіталу з банківської системи України та негативні явища, з цим пов'язані: послаблення конкуренції, зниження капіталізації, погіршення якості банківського обслуговування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Упродовж останніх років вітчизняна наука приділяла значну увагу дослідженню теоретичних і практичних засад інтеграційних процесів на ринку банківських послуг, впливу іноземного капіталу на розвиток банківських систем. Чимало досліджень у сфері функціонування іноземного банківського капіталу

проводили такі відомі науковці, як У. Владичин [1], В. Геєць [2], О. Дзюблюк [3], В. Коваленко [4], Н. Шелудько [5], В. Міщенко [6].

Постановка завдання та мета. В умовах геополітичних конфліктів і нестабільної економічної ситуації особливого значення набувають питання фінансової стійкості транснаціональних банків, справжніх мотивів їх експансії банківського сектору України та оцінки ризиків відтоку іноземного капіталу. Важливу роль тут відіграє стратегічне управління підприємством, яке, з одного боку, базується на довгострокових цілях максимізації ринкової вартості підприємства та отриманні прибутку, а з іншого – на оптимізації витрат і механізмах управління ризиками.

Незважаючи на значний обсяг праць за цією тематикою, невизначеними залишаються засади державної політики щодо присутності іноземного банківського капіталу в Україні. А це передбачало б перехід до конкретних дій із реорганізації кредитних відносин у суспільстві, підвищення ефективності функціонування національного грошового ринку, відбудови вітчизняної економіки.

Мета статті – дослідження концептуальних засад щодо формування та функціонування іноземного банківського капіталу в умовах

глобалізації та в інтересах побудови України як конкурентної держави.

Виклад основного матеріалу. Аналізуючи умови входження та виходу окремих іноземних банків на ринку України, можемо дійти висновку, що перспективність їх подальшої присутності у вітчизняному банківському секторі визначалася, насамперед, двома мотивами. *По-перше* – це перспективи збільшення обсягів роздрібного кредитування за рахунок підтримки материнських структур в умовах мінімальних валютних ризиків і надприбуткових ставок, розрахунок на недостатню глибину ринку банківських послуг в умовах недосконалої конкуренції. *По-друге* – формування та добудова східноєвропейської регіональної філіальної структури, що абсолютно відповідає сценарію інтеграційного розвитку держави.

Домінування першого мотиву в стратегіях окремих іноземних банків і наступна зміна тенденцій ринкової кон'юнктури призвели до масштабного відпливу капіталу з банківської системи України із подальшою ротацією власників банків. Згортання діяльності банків із іноземним капіталом у вітчизняному банківському секторі триває під впливом кумулятивної дії низки як суб'єктивних, так і об'єктивних факторів:

- зміни на законодавчому рівні щодо заборони кредитування населення у валюті;
- у найближчій перспективі немає суттєвих передумов для поліпшення ділового клімату в Україні (очікування девальвації національної валюти, негативні тенденції в економіці);
- непрозора судова система та відсутність інституту захисту прав кредиторів;
- неякісний кредитний портфель – традиційно висока частка негативно класифікованих активів на вітчизняному банківському ринку та недостатньо прозора система їх ідентифікації й моніторингу (за оцінками «Fitch» та «Standard&Poog's») у балансах українських банків частка негативно класифікованих активів суттєво занижена).

За таких умов банки України матимуть конкурентні переваги в разі: отримання від діяльності прибутку; надання послуг із кредитування юридичних і фізичних осіб; зміцнення власної капітальної бази; залучення переважно на довгострокових угодах коштів фізичних осіб і запобігання їх подальшому відтоку; отримання на інвестиційному рівні довгострокового кредитного рейтингу.

Інтеграція у світовий фінансовий простір банківської системи України відбувається досить повільно. Нерозвинутість національного фінансового ринку, недостатній рівень реформування економіки та повільне впровадження міжнародних стандартів наглядно стримують цей процес. Водночас виникають інтегровані фінансові об'єднання, які стримують приплив іноземного капіталу та загострюють конкуренцію на внутрішньому ринку [7; 8].

На перший план сьогодні має вийти ефективність банківської діяльності з акцентом на показник окупності (ROE). Це є чітким індикатором для регуляторів ринку щодо зменшення системних ризиків і створення передумов для забезпечення необхідного рівня адекватності банківського капіталу, свідченням ефективного управління активами, витратами та капіталом банку і позитивним сигналом для акціонерів щодо дивідендів. Для України в європейському банківському секторі це означає подальшу стагнацію західних банків, підвищення вимог материнських банків до дочірніх структур і згортання діяльності не достатньо фінансово стійких банків, материнські компанії яких потерпають через високу частку негативно класифікованих кредитів і схильні до зниження визначених за ризиком активів через продаж поганих активів своїх закордонних дочірніх структур.

Також для гарантування національної безпеки, запобігання кризі банківської системи, зміцнення позицій на національному валютному ринку вітчизняних банків, задоволення потреб національної економіки Україні потрібні міцні, стабільні та надійні банки, які

складають гідну конкуренцію іноземним. Для цього необхідно розробити та реалізувати стратегію розвитку банківської системи України в умовах інтеграційного світу, яка визначить пріоритетні завдання щодо захисту вітчизняної банківської системи від негативного впливу зовнішніх факторів і зміцнення позицій наших банків на валютному ринку з метою забезпечення безпеки держави й успішних економічних перетворень [9].

Насамперед, необхідно вирішити питання виведення з ринку проблемних банків і зміцнення фінансового стану життєздатних кредитних установ, підвищення якості капіталу і капіталізації комерційних банків, розвитку банківської системи щодо залучення коштів населення і підприємств, розширення операцій банків у секторі реальної економіки. При цьому лише за умови втілення системи загальних ринкових перетворень, яка включає структурні, податкові та адміністративно-правові складові й базується на підвищенні ефективності корпоративного управління банками відповідно до міжнародних стандартів і вимог, можуть бути успішно вирішені стратегічні завдання реформування банківського сектору.

Передбачувана та послідовна політика держави щодо банківського сектору набуває важливого значення для його реформування, включаючи сферу організації корпоративного управління. Зміст цієї політики повинен ґрунтуватися на необхідності формування здорового конкурентного середовища у банківському секторі та створення умов для стійкого й стабільного розвитку кредитних організацій. Вирішувати ці питання потрібно комплексно, враховуючи варіативність та ефективну конкуренцію на ринку. Завдання державної політики щодо банківського сектору та всієї економіки – це забезпечення не тільки системної, а й фінансової стабільності та створення на базі здорової конкуренції умов для розвитку ринку. Банківська діяльність має ґрунтуватися на комерційних інтересах із дотриманням вимог до стійкості банківських установ, які відображені

в нормах і показниках банківського нагляду й орієнтовані на міжнародні стандарти та принципи [10].

Актуальним є упровадження раціонального державного регулювання іноземних банківських структур в Україні. Стає очевидним, що Україна повинна сформулювати державну політику щодо присутності банківського іноземного капіталу на основі нового протекціонізму. Для банківської галузі важливість концепції нового протекціонізму визначається кількома обставинами. *По-перше*, для фінансової галузі характерна відносна легкість переливання капіталів із однієї країни в іншу порівняно, наприклад, із більшістю галузей виробничої сфери, де присутній тягар основного капіталу. Тому ця галузь є більш сприйнятливою до заходів політики на базі нового протекціонізму. *По-друге*, банківська справа є високорегулятивною галуззю, в якій різні вимоги регулятора не тільки сприймаються як норма, а ще і є принципова готовність прислухатися до його неформальних побажань. *По-третє*, правила СОТ поки дозволяють уведення різних умов присутності іноземних банків (це підштовхує їх до більшої локалізації) й не регулюють жорстко торгівлю послугами. Так, банківський сектор економіки являє собою зручний полігон для відточування інструментарію політики нового протекціонізму.

З метою побудови України як конкурентної держави та в умовах глобалізації необхідно терміново офіційно ухвалити, законодавчо регламентувати і забезпечити державну політику щодо участі на ринку банківських послуг іноземного капіталу. Через економічні, адміністративно-організаційні та правові методи державного регулювання потрібно створити сприятливі умови для ефективного, стабільного розвитку вітчизняної банківської системи, забезпечити зростання економіки країни загалом і підвищити економічну безпеку України [11].

Водночас постає питання про докапіталізацію державних банків. Нині понад 30 % активів АТ «Ощадбанк» і ПАТ «Державний експортно-імпорتنний банк» становлять цінні папери, які не враховуються при розрахунку адекватності капіталу, оскільки вважаються безризиковими активами. Відповідно до вимог «Базеля III» такий вид активів уже не вважатиметься безризиковим, оскільки міжнародне рейтингове агентство Moody's знизило рейтинг державних облігацій України (з «Саа2» до «Саа3»), залишивши прогноз як «негативний» [12].

Погіршення рейтингу нашої країни також впливає на діяльність банків із іноземним капіталом. Зарубіжні банки з філіями на території України змушені або докапіталізувати їх, або припиняти свою діяльність. Погіршення стану економіки, жорсткі норми функціонування, політична криза є причинами впливу іноземного капіталу з банківської системи України [13].

Стандарти «Базеля III» передбачають переважно посилення вимог до акціонерного капіталу банків. Насамперед, це вплине на ті банки, які активно залучали субординований борг. Звичайно, запровадження міжнародних стандартів банківської діяльності неоднозначно вплине на банківські системи різних країн світу. Проте, безумовно, на тлі фінансових криз (періоди між якими стають дедалі коротшими) світова спільнота готова пожертвувати частиною прибутків заради стабільності банківських систем, і Україна тут не є винятком.

Безсумнівно, запровадження «Базеля III» є обов'язковою умовою інтенсивного розвитку банківської системи України. Але поки питання адаптування міжнародних стандартів банківського бізнесу до наших реалій залишається відкритим.

Висновки

Однією з найважливіших умов для ефективного функціонування банківського сектору є збереження рівноваги між зарубіжним

і внутрішнім капіталом. Це, з одного боку, створило б для вітчизняних банків здорове конкурентне середовище, а з іншого – сприяло би стабільності банківської системи держави.

Необхідно розробити стратегію розвитку вітчизняної банківської системи, яка має підпорядковуватись таким цілям: підвищенню економічної безпеки, національної конкурентоспроможності держави і зміцненню грошово-кредитної політики. Одним із пріоритетних завдань є забезпечення розвитку і функціонування інвестиційних банків, фінансово-банківських холдингів і добре капіталізованих державних банків, які спрямовували би свої ресурси у стратегічно важливі для кожної держави галузі. Позитивні зрушення не можливі без узгодженої грошово-кредитної, соціальної, науково-технічної політики, яка враховувала би національні інтереси, та оптимального співвідношення регулюючої ролі держави та ринкових засад [14].

Для реалізації вимог міжнародних стандартів із забезпечення фінансової стійкості вітчизняної банківської системи необхідною умовою є запровадження системних реформ. Їх метою є зміцнення бази для якісного і стабільного кредитування як одного з найважливіших джерел економічного зростання, а також створення розвинутої і стійкої фінансової системи країни. Системні реформи можна структурувати за такими напрямками: стимулювання структурних перетворень у банківській системі; вирішення питання капіталізації банківської системи і якості активів; розвиток банківської інфраструктури та фінансових ринків; усунення структурних банківських дисбалансів для стимулювання сталого розвитку банківської системи; розвиток корпоративного управління в банках; інституційна трансформація Національного банку України. Національний банк України повинен сфокусуватись на вдосконаленні інструментів монетарної політики, забезпеченні цінової стабільності та вдосконаленні процедури макроекономічного моделювання і прогнозування [15].

SUBSTANTIATION OF DIRECTIONS OF FOREIGN BANKS' DEVELOPMENT IN THE CONTEXT OF ENSURING EFFECTIVE FUNCTIONING OF BANKING SYSTEM OF UKRAINE

Kochetkov V.M., PhD in Economic Sciences, professor

European University, 16-V, Academician Vernadskyi Blvd., Kyiv, Ukraine

Rykhliuk M.M., student

National Technical University of Ukraine «Kyiv Polytechnic Institute», 37, Victory Avenue, Kyiv, Ukraine

The article analyzes the problems of functioning of foreign banks in Ukraine, describes ways to enhance the effectiveness of their activities at the current stage. Was proposed measures, which will contribute to the exit of Ukrainian banking system from crisis.

Keywords: foreign banking capital, effectiveness, regulation, competitive state.

ОБОСНОВАНИЕ НАПРАВЛЕНИЙ РАЗВИТИЯ ИНОСТРАННЫХ БАНКОВ В КОНТЕКСТЕ ОБЕСПЕЧЕНИЯ ЭФФЕКТИВНОГО ФУНКЦИОНИРОВАНИЯ БАНКОВСКОЙ СИСТЕМЫ УКРАИНЫ

Кочетков Владимир Николаевич, докт. экон. наук, профессор

Европейский университет, б-р академика Вернадского, 16В, г. Киев, Украина

Рыхлюк Николай Николаевич, студент

Национальный технический университет Украины «Киевский политехнический институт», пр-т Победы, 37, г. Киев, Украина

В статье анализируются проблемы функционирования иностранных банков в Украине, описываются пути повышения эффективности их деятельности на современном этапе. Предложено меры, которые будут способствовать выходу украинской банковской системы из кризиса.

Ключевые слова: иностранный банковский капитал, эффективность, регулирование, конкурентное государство.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Іноземне банківництво в Україні: монографія / У.В. Владичин; Львів. нац. ун-т ім. І. Франка. – Львів: Піраміда, 2011. – 280 с.

2. Гесць В. Іноземний капітал у банківській системі України [Електронний ресурс] / В. Гесць // Дзеркало тижня. – 2006. – № 26. – Режим доступу: <http://www.dt.ua>

3. Дзюблюк О. Іноземний капітал у банківській системі України: вплив на розвиток валютного ринку та діяльність банків / О. Дзюблюк, О. Владимир // Вісник Національного банку України. – 2014. – № 5. – С. 26–33.

4. Коваленко М.М. Засади раціональної державної політики відносно іноземних банків [Електронний ресурс] / М.М. Коваленко // Теорія та практика державного управління. – 2010. – Вип. 4. – С. 279–289. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Trpdu_2010_4_43

5. Шелудько Н.М. Іноземний капітал у банківському секторі України: проблеми і наслідки / Н.М. Шелудько // Фінанси України. – 2006. – № 7. – С. 79–86.

6. Міщенко В. Роль іноземного капіталу в банківському секторі країни / В. Міщенко, Р. Набок // Вісник НБУ. – 2005. – № 11. – С. 38–44.

7. Корнилюк Р. Іноземні банки в Україні: виживають сильніші [Електронний ресурс] / Р. Корнилюк: Реальна економіка, 30.01.2013 р. – Режим доступу: <http://real-economy.com.ua/publication/22/33205.html>

8. Відхід з України іноземних банків знижує стійкість банківської системи [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.razumkov.org.ua/ukr/expert.php?news_id=3902

9. Засць М.А. Іноземний капітал банківської системи України в умовах кризових явищ [Електронний ресурс] / М.А. Засць, В.С. Задорожнюк // Вісник економічної науки України. – 2014. – № 3. – С. 27–32. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Venu_2014_3_8

10. Тігірко С.Л. Стратегія розвитку банківської системи України в контексті європейського розвитку / С.Л. Тігірко // Сучасна картина світу: інтеграція наукового та позанавчального знання: збірник наукових праць. – Суми: Державний вищий навчальний заклад «Українська академія банківської справи Національного банку України», 2004. – Вип. 3. – С. 90–93.

11. Коваленко М.М. Засади раціональної державної політики відносно іноземних банків [Електронний ресурс] / М.М. Коваленко // Теорія та практика державного управління. – 2010. – Вип. 4. – С. 279–289. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Trpdu_2010_4_43

12. Эксперты Moody's понизили рейтинг Украины, прогноз – «негативный» [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://glavred.info/ekonomika/eksperty-moody-sponizili-reyting-ukrainy-prognoz-negativnyy-276151.html>

13. Богута Н. 55 чистых и нечистых банков / Н. Богута // Власть денег. – № 10 (276). – С. 16–22.

14. Філонова І.Б. Функціонування іноземного капіталу в банківській системі України в умовах фінансової кризи / І.Б. Філонова // Вісник Університету банківської справи Національного банку України. – 2010 – № 1 (7). – С. 145–148.

15. Коваленко В.В., Гаркуша Ю.О. Антикризові заходи банківського регулювання: міжнародні стандарти і вітчизняна практика / В.В. Коваленко, Ю.О. Гаркуша // Стратегічні пріоритети. – 2015. – № 1 (34). – С. 63–69.